

Психология.
Теоретични и
приложни
изследвания

ВЪПРОСЪТ НА РОДИТЕЛСКИ АВТОРИТЕТ

Розета Паскалиева*

THE QUESTION OF PARENTAL AUTHORITY

DOI: 10.54664/PJBN9657

Rozeta Paskalieva

Abstract: The question of parental authority has been the focus of social interest for a long time. However, in recent times, it has gained greater attention from the public. Due to the opacity concerning the concept's nature, the goal of this article is to establish detailed and profound conceptualization for the construct of parental authority while relying on relevant theoretical and empirical literature.

An analysis of the concept has shown that it is a bi-dimensional theoretical construct (power and legitimacy), with its dimensions sharing four main aspects: (a) parental power: parental demandingness, and parental potential influence on the child's behaviour, (b) legitimate parental authority: the parent's right to demand, and the child's obligation to obey. Parental authority is expressed in parent-child conflicts (disagreements), while its extent varies according to the child's age and to the specific context in which it appears.

Keywords: parental authority; structure; direction; care; safety

Родителският авторитет е жизненоважен в живота на детето, тъй като му дава структура и посока. Детето разчита на родителите да им кажат какво е правилно или не, както и какво трябва или не трябва да правят. Тази инструкция дава на децата стабилна, безопасна и здрава основа, от която те могат да растат

* Розета Паскалиева, Докторант по социална психология, Международен славянски университет „Г. Р. Державин“ – Свети Николе, rozeta.pavlova@gmail.com

и да изследват света. Освен това им дава препратка да вземат свои собствени решения в бъдеще.

Родителството е едно от най-големите предизвикателства, а ролята на родител е една от най-сложните социални роли, които човек може да има. Родителството означава ангажираност и дълголетие, изисква търпение и време, доверие и близост, любов и разбиране, умереност и умения. Но най-вече изисква знания и отговорност. Затова всеки родител в началото на родителската си кариера трябва да се запита „Каква е крайната ми цел като родител?“, „На какво искам да науча детето си?“, в какъв възрастен човек искам да израсне?“ Всяко родителско решение е важно и малко или много влияе върху качеството на живот и развитието на детето. Следователно всичко, което правят родителите, трябва да съдържа същите качества, които те искат да видят децата им.

Родителският авторитет е комбинация от уважението и доверието на детето към родителя. Когато се доверява на своя родител, то разбира, че дори нещо да му е забранено, то не е защото родителят е в лошо настроение, нервен или ядосан, а защото има сериозни и сериозни причини за това. Тъй като детето се доверява на своя родител, то знае, че той няма да го манипулира, затова е готово да му се подчинява.

Социално-емоционалните връзки са от голямо значение за психическото развитие на детето. То е социално същество в своята биологична икономика и изразява тази социалност в първите си реакции. При детето съществува т. нар. първична социалност, която е наследствена обусловена способност на детето да проявява особена чувствителност, както и избирателност да реагира на онези аспекти, които ще осигурят оптимални условия за оцеляване и развитие.

Когато се занимаваме с образована дискусия относно авторитета в семейния и родителския контекст, от съществено значение е първо да се разгледат оригиналните и основни характеристики на концепцията. Тези основи до голяма степен ще очертаят идеологическата и концептуалната рамка, върху която ще се основава по-нататъшната дискусия относно родителския автори-

тет. Авторитетът се определя като власт, която се възприема като легитимна, която позволява на индивида да постига желаните от другите цели, понякога против волята си. Властта, която стои в основата на авторитета, се отнася до вероятността „актьор“, който действа в рамките на определено социално отношение, да може да изпълни волята си въпреки противопоставянето на другите. Наистина, има съгласие сред дълга поредица от теоретици, които са изучавали концепцията, по отношение на основното допускане, в което властта се отнася до различни форми на „законна власт“ (French and Raven, 1959).

Според Смит (1970), родителският авторитет се отнася до степента, в която потомството приема легитимността на родителя да контролира определени аспекти от неговото/нейното поведение и се отличава от другите бази за родителски контрол по два начина: 1) желанието на детето да спазва указанията на родителите, докато последният не присъства, за да ги наложи, 2) вероятността детето доброволно да се подчинява на правилата на родителите, въпреки че не ги намира за полезни или разумни. Когато родителите определят правило или каквото и да е искане, което се очаква от младежа да следва в тяхно отсъствие, решението му дали да се подчини или да не се подчинява зависи от вътрешните му стандарти и неговата концепция за родителски авторитет. Това е уместно особено, когато има малка вероятност той/тя да бъде наказан за нарушаване на правилата или при условия на слабо родителско прилагане. Горният подход отразява добре един от основните елементи на властта; обаче, като се фокусира изключително върху въпроса за легитимността, той не отговаря на двуизмерния критерий, който очертава общата дефиниция за власт.

Този набор от изследвания подробно изследва преценките на децата и родителите по няколко въпроса, които са свързани с родителския авторитет, като правото на родителя да определя ограничения, задължението на детето да се подчинява на правилата на родителите, задължението на органа да регулира определени действия на детето и възприеманото оправдание на ро-

дителските права. Основните констатации на тези изследвания могат да осветят същността на конструкцията на родителския авторитет. Според теорията за социално- когнитивната област, моралната област (отнасяща се до въпроси, свързани с благосъстоянието и правата на другите) концептуално се разграничава от конвенционалната област. Последното се отнася до социалните конвенции по отношение на поведенческите униформи като начин на говорене, маниери, външен вид и т.н. - релативистките норми са в основата на различни видове социални взаимодействия. Моралните и конвенционалните области се считат за разграничени от личните, които се отнасят до въпроси, отнасящи се единствено до индивидуалната територия, поради което се възприемат като извън социалната регулация и отвъд моралните въпроси. Този домейн съдържа въпроси като поверителност, предпочитания по отношение на производителността и доминиране на тялото (Nucci, 1981). Резултатите от гореспоменатите проучвания последователно показват, че родителите и децата са склонни да преценяват легитимността на родителския авторитет като функция на обсъждания проблем. Очевидно има съгласие, че родителят трябва да има правото (тоест легитимна власт) да регулира действията на децата в морални (например лъжа, кражба) и конвенционални въпроси (Тисак, 1986).

Констатациите, показващи трайно намаляване на схващанията за родителски авторитет сред децата и младежите, могат да бъдат разбрани поради прогресията в моралното развитие по време на ранен юношество, което се характеризира с автономно-релативистично разсъждение, придружено от способността да се разглеждат смисъла, намеренията и обстоятелствата по отношение на конкретно действие или ситуация (Piaget, 1965). Много социални въпроси могат да бъдат оценени по различни критерии и следователно да се считат за принадлежащи към различни области. В тази връзка родителският авторитет е относително понятие, при което значителна част от неговите ценности се определят от характеристиките на референтната група. Допълнителен емпиричен курс на проучвания, воден от Darling et al.

(2008) допълнително осветяват значението на легитимността на измерението на родителския авторитет по отношение на последващите аспекти. В своето важно проучване от 2007 г., което се фокусира върху аспекта на действителното подчинение на родителя сред подрастващите, изследователите откриха, че общото съгласие с родителя и задължението за подчинение най-добре предсказват общото подчинение.

Юноши, които изразяват глобално съгласие с родителя и желание да се съобразяват с неговия авторитет, съобщават за повишено ниво на действително подчинение.

Докато изразите на послушание, извлечени от съгласието, се основават на съгласие и споделяне на ценности родител-дете, които могат да отразяват успешна социализация, изразите на подчинение произтичат от авторитета отразяват признаването на подрастващия правото на родителите да контролират поведението си в противовес на неговата воля и нагласи. В този смисъл единствено подчинението поради несъгласие представлява истинско проявление на родителския авторитет. Съответно, родителският авторитет възниква на конфликтна основа на несъгласие между двете страни.

Без конфликт не е необходим ефект на власт, за да се постигне подчинение. Конфликтът родител-дете отразява нарастващото противоречие по време на младостта – между нормативните опити на юношата да разшири своите психологически и поведенчески автономни граници срещу усилията на родителя да упорства да защитава, регулира и социализира детето (Smetana, 2002). Конфликтът на интереси се появява, както е предложено, по отношение на различни въпроси, съдържащи различно значение, в зависимост от социалната област, която представляват в съзнанието на двете страни. Конфликтът около мрежата от проблеми е инструмент в ръцете на подрастващия, който му позволява да оспори пренаталната власт с цел постепенно прехвърляне на конвенционалните въпроси в неговата лична юрисдикция. Справедливите стремежи за контрол върху потенциално лични

проблеми сред подрастващите могат да показват здравословно развитие на успешна автономия.

Силата в семейния контекст се дефинира като потенциална или действителна родителска способност да влияе върху поведението на детето, за да го промени. Трите области, включени в тази конструкция, са резултатите от властта, силовите бази и процесите на власт (Olson and Cromwell, 1975). Първият домейн, последващият, се отнася до степента, в която процесите и основите на родителската власт успяват да постигнат промяна в поведението на детето. Вторият домейн, силовите бази, се отнася до репертоара от източници на разположение на родителя с цел да се повлияе върху поведението на детето (McDonald, 1977).

Тези източници се отнасят и до потенциалните родителски способности, от които детето субективно се възприема като ефективно за генериране на промяна в собственото си поведение.

Няколко аспекта на родителската власт, произтичащи най-вече от естествената позиция на родителя в семейството, и основите на властта, с които той разполага поради това, се обсъждат в литературата, която разкрива две централни категории родителска власт (Henry et al., 1989). Първата, сила и възнаграждаване, е основа на сила (като родителски предпочитан естествен размер на тялото, контрол върху семейните ресурси и т.н.), която позволява на родителите решаващо предимство по време на конфликт и, особено в ранна детска възраст, и представлява основната основа за легитимен родителски авторитет.

Втората, родителската експертиза (както се възприема от детето) става доминираща към напредналите етапи на детското развитие, тъй като

„естествените“ родителски основи на влияние постепенно се заменят с други и асиметрията на властта, характеризираща се в ранното детство, намалява. Baumrind (1968) отбелязва, че по време на юношеството родителският авторитет се повишава и пада повече от веднъж върху способността на родителя да бъде значимата фигура, изисквана от растящото дете. В тази част от живота си подрастващият се нуждае от такъв компетентен ро-

дител, който е способен да каже важните неща, които е важно за него да чуе. Доколкото моралното мислене и концепцията за справедливост на юношата се увеличават, родителската база на властта става все по-зависима от способността му да закрепи своите искания върху разумни и приемливи аргументи и да разчита на своите най-добри знания и опит.

Досега бяха разгледани двата аспекта на родителската власт, които са дълбоко свързани помежду си и положително свързани с авторитета, притежаван от родителя. Конфликтните „резултати“, които представляват директна индикация за степента на родителската власт (или авторитет), се опира на естествени силови основи като принудителна сила (тоест сила) и възнаграждение. Допълнителната база, родителската експертиза, е тясно свързана с легитимните концепции за родителски авторитет в юношеството.

Процесите на влияние, известни също в съответната литература като модели на родителски контрол в социализацията на детето и цялостния стил на родителство, съставляват основната референтна рамка в рамките на теоретичната и емпирична дискусия относно родителския авторитет. Типът родителски опити да повлияят на поведението на детето (и двата извлечени от споменатите по-горе конструкции) са жизненоважни за определяне на родителския авторитет. Това е така, защото те представляват потенциалния конфликт около проблемите, в които се появяват прояви на власт. Може да се предположи, например, че при липсата на последователно определяне на родителски ограничения и възискателност, няма действителна стойност за начина, по който детето възприема авторитета на родителите си.

Тоест, докато родителският авторитет е пасивен (ниска възискателност), всъщност няма действителна дилема от страна на детето дали да се съобразява или не като част от признаването на авторитета на родителите си. Освен това, на фона на липсата на опити на родителите да регулират поведението на детето (т.е. поставяне на ниски граници), е малко вероятно конфликтът да възникне и при условията на липса на конфликт или несъгласие

между страните, както беше посочено по-горе, родителският авторитет е неуместен.

Както беше посочено по-горе, аспектите на поведението на родителите и техния стил на възпитаване на загрижеността на децата, според гореспоменатия модел, към родителските процеси на власт (Henry et al., 1989), понякога се обсъждат в рамките на изследвания и теория на детето. социализация. Изследователите са се концентрирали върху идентифицирането на модели на поведение на родителите към децата, които са от значение за аспектите на развитието и приспособяването им. Два от най-фундаменталните родителски елемента, идентифицирани в този контекст, са родителският контрол и родителското приемане. Други родителски измерения, описани в литературата, в по-голямата си част произтичат от тези две или ги припокриват в тяхното значение. Родителският контрол в негативната си форма изразява предимно модели на прекомерно регулиране на дейността и поведението на детето, автократично вземане на решения, свръхзакрила, строги инструкции как да мислим и чувстваме и т.н. (Barber, 1996). Положителното предимство на този родителски елемент се характеризира с предоставяне на автономия на детето, като същевременно се поставят граници и наблюдава (Mattanah, 2001). Важно е обаче да се прави разлика между психологически и поведенчески контрол, тъй като последният отразява опитите на родителите, насочени към регулиране на поведението на децата според социалните норми (Barber et al., 2005) и се счита за функционален при формирането на детската компетентност.

Вторият елемент представлява цялостното родителско отношение, известно също като топлина и отзивчивост, което съдържа аспекти като приемане на емоциите на детето, изслушване и насърчаване и т.н. Този термин също се отнася до степента на емоционално и поведенческо участие на родителите в живота и дейностите на детето. Различните аспекти на родителския контрол и приемане са организирани в три глобални категории на цялостните стилове на родителство въз основа на мотива за родителски авторитет: авторитетен, авторитарен и разрешителен,

който е претърпял ревизии, разширения и актуализации през годините. Основното измерение, което прави разлика между тези видове родителство, се отнася до степента, в която родителят поставя граници и насоки, мотивира и оправдава изискванията и очакванията, използва контрол и власт и осигурява емоционална подкрепа. Авторитетният родител съчетава последователна дисциплина и поставяне на ограничения (контрол на поведението), заедно с предоставяне на топла и емоционална подкрепа, разсъждения и преговори. Авторитетният родител е склонен да възпитава своето потомство на рационална основа; той ще насърчи преговорите и ще си сътрудничи с детето при вземането на решения и съображенията, лежащи в основата на неговата политика. Той признава правата си като възрастен, но няма да намали правата на детето, индивидуалните характеристики и автономните стремежи. По време на юношеството се появява модел на предоставяне на „психологическа автономия“, което се проявява от степента, в която родителят позволява и насърчава развитието на мнения за себе си и личност (Steinberg et al., 1989).

Емпиричните и професионални доказателства последователно сочат връзката между авторитетните родителски модели и положителните характеристики на емоционална и социална адаптация сред децата и юношите. По-съвременни открития подкрепят това и показват последователна връзка между родителските практики и стилове и различни аспекти на развитието и емоционални аспекти сред подрастващите (Jackson et al., 2005). Едно скорошно проучване изследва връзката между стиловете на родителство и няколко емоционални променливи през късното юношество и откри допълнителна подкрепа за положителния ефект върху развитието на децата, приписван на авторитетните родителски качества (McKinney et al., 2008). По-конкретно, изследователите идентифицират значителна връзка между възприеманото авторитетно родителство (по отношение на пола на двамата родители), както и родителската подкрепа, и повишеното самочувствие и намалените нива на тревожност и депресия сред момчетата. При момчетата обаче е установено, че родителската

подкрепа е значително свързана с трите емоционални променливи, докато авторитетният родителски стил на майката се свързва в тази група с депресия и самочувствие (според очакваните насоки). В съответствие с гореспоменатите проучвания, разрешителният стил на родителство не е свързан значително с нито една емоционална променлива, докато авторитарният стил на родителство показва типични негативни ефекти върху споменатите емоционални променливи.

Въпреки това ролята, която всеки родителски аспект играе във връзка с резултатите от развитието на детето, все още не е ясна. Въпреки че е доказано, че авторитетните родителски черти функционално се припокриват по отношение на променливите за приспособяване на децата, все пак, по отношение на поведенческото функциониране, е установено, че взискателността на родителите играе изключително важна роля (Gray and Steinberg, 1999). Поради това се приема, че в сравнение с разрешаващия стил на родителство, авторитетният родител е по-ефективен в контекста на функционирането на поведението на подрастващите, поради предимството си да поставя граници, да изисква и да следи поведението на детето. За разлика от тези авторитетни характеристики е доказано, че децата, отгледани в разрешаващи семейства, са склонни да имат повече нарушения в поведението, включително училищни проблеми, употреба на вещества и антисоциално поведение (Dekovic et al., 2003). Според тези констатации може да се предположи, че взискателността представлява решаващ елемент в процесите на власт, използвани от авторитетен родител, което е изключително важно за дефинирането на родителския авторитет. Защото е неразумно да се предполага действително родителско влияние върху поведението на детето (последващият аспект на родителската сила) при отсъствието на ограничения и правила, налични в съзнанието на детето (произлизащи от постоянната взискателност на родителите), особено при обстоятелства на слабо присъствие на родител, което е най-често срещана ситуация през юношеството. И накрая, беше предложен хипотетичен модел за свързване на мост между двете концептуални

рамки, отнасящи се до изследването на родителския авторитет (тоест, авторитетен родителски стил и концепции за родителски авторитет), в контекста на положителните резултати, описани в литературата по отношение на социализацията и дисциплината на децата.

Обобщение и заключения:

От теоретичните и емпирични доказателства относно концепцията за авторитет като цяло и нейните уникални значения в семейния контекст, изглежда, че настоящата конструкция на родителския авторитет представлява легитимния ефект на родителя върху поведението на детето, винаги когато е против волята или отношението на последното. Става дума за способността на родителя да диктува, определя и променя поведението на детето, което признава законното право на родителя да го прави, въпреки неговото противопоставяне. Това е динамична концепция, която е извън стила и практиките на родителите и нейната степен и граници зависят от възрастта на детето и контекста на социалната област, в който се среща. Родителският авторитет е известен като ефективна контролна база, която в настоящия контекст намира израз главно в детското подчинение при несъгласие с родителя, особено когато последният не се грижи за прилагането. Родителската сила се признава в склонността на родителя да поставя граници и правила (взискателност) и способността му да ги налага, за да постигне послушание от детето, чрез прилагане на различни източници на енергия, които притежава. Трябва да се отбележи, че включването на аспекта на взискателност в дефиницията на родителския авторитет произтича от предположението, че при условие без ограничения конфликтният потенциал е нисък и следователно не изисква никакви авторитетни средства. В този контекст родителският авторитет съдържа две присъщи двустранни измерения, които го отличават от другите форми на родителски контрол. Прегледът на литературата разкрива общото на елементите, включени в настоящата концепция, и предоставя организирана референтна рамка на характеристиките на родителския авторитет. Освен теоретичните ползи от задълбочено разбиране на

конструкцията, трябва да се вземат предвид и приложните ползи за професионалистите, като се дефинират аспекти във функционирането на семейството, свързани с родителския авторитет.

Докато професионалистите са склонни да приписват много патологични явления сред подрастващите на намаления родителски авторитет, е много важно този етиологичен фактор да се изследва във връзка с резултатите на децата, като се разграничава от другите страни на родителския стил, които не са пряко свързани с авторитета. Само тогава ще бъде възможно да се разбере по-добре етиологичната роля, която тази специфична черта на родителския стил (авторитет) играе. В този контекст продуктите на тази статия поставят предизвикателството за разработване на способност за измерване на действителната същност на тази конструкция.

БИБЛИОГРАФИЯ / REFERENCES

1. **Barber, B. K.** (1996). Parent Psychological Control: Revisiting Neglected Construct. *Child Development*, 67, pp. 3296–3319.

2. **Barber, B. K., Maugham, S. L., & Olsen, J. A.** (2005). Patterns of Parenting Across Adolescence. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 108, pp. 5–16.

3. **Baumrind, D.** (1968). Authoritarian vs. Authoritative Parental Control. *Adolescence*, 3(11), pp. 255–272.

4. **Darling, N., Cumsille, P., & Martinez, L.** (2008). Individual Differences in Adolescents' Beliefs About the Legitimacy of Parental Authority and Their Own Obligation to Obey: A Longitudinal Investigation. *Child Development*, 79(4), pp. 1103–1118.

5. **Deković, M., Janssens, J. M. A. M., & Van As., Nicole M. C.** (2003). Family Predictions of Antisocial Behavior in Adolescence. *Family Process*, 42(2), pp. 223–235.

6. **French, J. R. P., & Raven, B.** (1959). The Bases of Social Power. Institute for Social Research, University of Michigan, pp. 150–165.

7. **Gray, M. R., & Steinberg, L.** (1999). Unpacking Authoritative Parenting: Reassessing a Multidimensional Construct. *Journal of Marriage and Family*, 61, pp. 574–587.

8. Henry, C. L., Wilson, L. M., & Peterson, G. W. (1989). Parental Power Bases and Processes as Predictors of Adolescent Conformity. *Journal of Adolescent Research*, 4, pp. 15–32.

9. Jackson, L. M., Pratt, M. W., Hunsberger, B., & Pancer, S. M. (2005). Optimism as a Mediator of the Relation Between Perceived Parental Authoritativeness and Adjustment among Adolescents: Finding the Sunny Side of the Street. *Social Development*, 14, pp. 273–304.

10. Mattanah, J. F. (2001). Parental Psychological Autonomy and Children's Academic Competence and Behavioral Adjustment in Late Childhood: More than Just Limit-Setting and Warmth. *Merrill-Palmer Quarterly*, 47, pp. 355–376.

11. McDonald, G. W. (1977). Parental Identification by the Adolescent: A Social Power Approach. *Journal of Marriage and Family*, 39, pp. 705–718.

12. McKinney, C., Donnelly, R., & Renk, K. (2008). Perceived Parenting, Positive and Negative Perceptions of Parents and Late Adolescent Emotional Adjustment. *Child and Adolescent Mental Health*, 13(2), pp. 66–73.

13. Nucci, L. (1981). The Development of Personal Concepts: A Domain Distinct from Moral or Society Concepts. *Child Development*, 52, pp. 114–121.

14. Olson, D. H., & Cromwell, R. (1975). *Power in Families*. NY, Halsted Press, p. 3.

15. Piaget, J. (1965). *The Moral Judgment of the Child*. New-York: Free Press, Paperback.

16. Smetana, J. G. (2002). *Culture, Autonomy, and Personal Jurisdiction in Adolescent-Parent Relationships*. Academic Press, San Diego, 29, pp. 51–87.

17. Steinberg, L., Elmen, D. J., & Mounts, N. S. (1989). Authoritative Parenting, Psychosocial Maturity, and Academic Success among Adolescents. *Child Development*, 60, pp. 1424–1436.